

bir başkanlık rejimi oluşturarak anayasayı ve parlamentoyu devre dışı bıraktı ve 25 Ocak 1975'te devlet başkanı oldu. Ancak ülkedeki baskı ve istikrarsızlık ortamında yaşanan ekonomik sıkıntılara yolsuzluk iddialarının da eklenmesi üzerine 15 Ağustos 1975'te gerçekleştirilen bir darbe sırasında aralarında eşi, kızları ve oğullarının da bulunduğu ailesinden birçok kişiyle birlikte öldürüldü. Bu olaylar sırasında kurtulan kızı Şeyh Hasine 1996-2001 yılları arasında başbakanlık yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Y. Bhatnagar, *Mujib, the Architect of Bangla Desh: A Political Biography*, Delhi 1971; Mujibur Rahman, *Bangabandhu Speaks: A Collection of Speeches and Statements Made by Sheikh Mujibur Rahman*, Dhaka 1972; *Tribute to Sheikh Mujib: Fifth Death Anniversary, 17 March 1920-15 August 1975* (ed. Abdul Matin), London 1980; Moudud Ahmed, *Bangladesh: Era of Sheikh Mujibur Rahman*, Dhaka 1984; P. Addy, *Bangladesh: Distortions Challenged: Sheikh Mujib's Place in History and the Truth About his Opponents*, London 1986; Obaidul Huq, *Bangabandhu Sheikh Mujib: A Leader with a Difference*, London 1996; M. Abdul Mu'min Chowdhury, *Behind the Myth of Three Million*, Kent 1996; Ahmad Salim, *Blood Beaten Track: Sheikh Mujib's Nine Months in Pakistan Prison*, Lahore 1997; N. Ahmad Asrar, "Hind-Pakistan Uyuşmazlığının Menşeleri ve Bangladeş'in Doğuşu'nun Tarihçesi", *İTED*, VI/1-2 (1975), s. 47-83; VI/3-4 (1976), s. 23-61; Sabiha Hasan, "Foreign Policy of Bangladesh-I", *Pakistan Horizon*, XXXVI/3, Karachi 1983, s. 65-80; D. Walker, "The Resurgence of Muslim Nationalism in Dost Independence Bangladesh 1971-1980", *JPHS*, XLV/3 (1997), s. 231-279; C. Baxter, "Mujiburrahman, Sheikh", *Encyclopedia of Asian History*, New York 1988, III, 49-50; Syed Sajjad Husain, "Bangladeş", *DİA*, V, 445-446; "Mujibur Rehman Sheikh", *Encyclopaedia of Muslim Biography: India, Pakistan, Bangladesh* (ed. N. Kr. Singh), Delhi 2001, IV, 113-116.

AZMİ ÖZCAN

MÜCİRÜDDİN-i BEYLEKÂNİ

(مجیر الدین بیلکانی)

(ö. 586/1190 [?])

İrânî şair.

Güney Kafkasya'da Şirvan civarındaki Beylekân kasabasında doğdu. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Künyesi Ebü'l-Mekârim (Ebü'l-Meâlî) olup şiirlerinde Mücîr (Mücîrüddin) lakabı veya mahlasını kullanmıştır. Genç yaşta Şirvan'a giderek şair Hâkânî-i Şirvânî'nin yanında yetişti. Azerbaycan Atabegleri'nin (İldenizliler) sarayında sırasıyla Şemseddin İldeniz (1148-1175), oğullarından Nusretüddin Cihan Pehlivan Muhammed (1175-1186) ve Mu-

zafferüddin Kızılarslan'ın (1186-1191) hizmetinde bulundu. Onların yanında melikü-ş-şuarâ unvanına nâil oldu. Divanında Selçuklular'dan Arslanşah b. Tuğrul ve Derbend Valisi Seyfeddin Arslan'a methiye yazmış olması onlarla da ilişkisinin bulunduğunu göstermektedir. Muzafferüddin Kızılarslan onu iki defa vergi tahsil için İsfahan'a gönderdi. Ancak Beylekânî şehirdeki şair ve âlimlerle ihtilâfa düştü; halkı ve şairlerden Cemâleddin-i İsfahânî ile Şerefeddin Şefre'yi hicvetmesi üzerine onlar da kendisini hicvedince ihtilâf daha da şiddetlendi. Cemâleddin, Mücîr'in İsfahan'ı üstadı Hâkânî'nin teşvikiyle hicvettiğini düşünüyordu. Hac yolculuğu sırasında İsfahan'a uğrayan (552/1157) Hâkânî-i Şirvânî, İsfahan'ı öven bir kasideyle ortalığı yatıştırmaya çalıştı. Beylekânî'nin bir ara Muzaffer Kızılarslan'la da arası açılmış, hükümdar onun yerine Cemâl-i Eşherî ve Esîr-i Ahsikesî'yi saraya almıştı. Ayrıca bir habsiyâtının bulunuşu onun hapse atıldığını da gösterir. Şiirlerinden ömrünün son yıllarında tasavvufi bir hayatı tercih ettiği anlaşılmaktadır. İsfahan'da öldürüldüğüne dair güvenilir olmayan bilgi dışında vefat tarihiyle ilgili olarak 568 (1173), 577 (1181), 586 (1190), 589 (1193) ve 599 (1202) yılları verilmektedir. Ancak divanında Kızılarslan'dan sonra yazılmış kaside sine rastlanmadığına göre 586'da (1190) ve mezarının bulunduğu Tebriz'de öldüğü söylenebilir. Mücîrüddin Kur'an, hadis, tarih, astronomi, matematik ve felsefe gibi ilimlerde de bilgi sahibiydi.

Daha çok bir kaside şairi olan Mücîrüddin, üslûp bakımından üstadı Hâkânî-i Şirvânî'nin etkisi altında kalmakla beraber ifade tarzı ondan daha tabii ve sadedir. Emîr Hüsrev-i Dihlevî, *Ğurretü'l-kemâl* adlı divanının önsözünde onun Hâkânî'den üstün olduğunu kaydeder. Eşref-i Gaznevî'den de etkilenmekle birlikte üslûbu Feruhî-i Sîstânî ile Menûçihri-i Dâmegânî'ninkine daha yakındır. Gazelleri pek tutulmamıştır. Kaside, gazel, kıta, mülemma, terkibibend ve rubâilerin yer aldığı 5469 beyitlik *Divân*'ını önce Muhammed Takî Bîniş *Ferheng-i Ğorâsân* dergisinde yayımlamış (Meşhed 1343 hş., V/6-8), daha sonra Muhammed Âdâbî tarafından neşredilmiştir (Tebriz 1358 hş.).

BİBLİYOGRAFYA :

Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), II, 287-302; Avfi, *Lübâb*, II, 223; Müstevfî, *Târîh-i Güzide* (Nevâî), s. 749; Devletşah, *Tezkire* (trc. Necati Lugal), İstanbul 1977, I, 161-164; Emîn-i Ahmed-i Râzî, *Heft İklim* (nşr. Cevâd Fâzıl), Tahran 1341 hş./1962, III, 306; Lutf Ali Beg, *Âteşkede-i Âzer* (nşr. Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 27; Rîzâ Kuli

Han Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşahâ* (nşr. Mezâhir Muffsaffâ), Tahran 1340 hş., III, 1184-1191; Storey, *Persian Literature*, V/2, s. 425-428; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-i Âzerbâyçân*, Tahran 1314 hş., s. 325-326; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, V, 222; Safâ, *Edebiyyât*, II, 721-729; J. Rypka, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân* (trc. İsa Şihâbî), Tahran 1354/1975, s. 327; Bedüzzaman Fûrûzanfer, *Sûhan ü Sûhanverân*, Tahran 1369 hş., s. 578-601; Ma'sûmî, "Mücîr-i Beylekânî", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1382 hş., V, 489-494; Kebîr Ahmed Câlîsî, "Nâzârî ber Kelimât ü Terâkîb-i Maşşûs-i Mücîr-i Beylekânî", *Ferheng-i İrân-zemîn*, XXVI, Tahran 1365 hş., s. 183-189.

RIZA KURTULUŞ

MÜCMEL

(المجمل)

Sözün sahibi tarafından bir açıklama yapılmadıkça kendisiyle neyin kastedildiği anlaşılmayan lafız mânasında usûl-i fıkıh terimi.

İcmâl masdarından türetilen mücmel kelimesi sözlükte "ayrıntısı çıkarılmamış hesap, tafsilâtı olarak açıklanmamış söz, müphem, kapalı" gibi anlamlara gelir. Fıkıh usulünde nasların yorumuyla ilgili kuralları belirlenirken lafız değişik uçlardan ayırma tâbi tutulur. Hanefî usulcülerinin kapalılık açısından yaptıkları hafî, müşkil, mücmel, müteşâbih şeklindeki tasnif içerisinde mücmel, sözün sahibi (mücmil) tarafından bir açıklama yapılmadıkça kendisinden kastedilen mânanın anlaşılacağı lafızı belirten bir terimdir (Hanefî usul eserlerindeki tanım örnekleri için bk. Pezdevî, I, 54; Şemsüleimme es-Serahsî, I, 168).

Hanefî usulcülerini böyle bir kapalılığa yol açan sebeplerden hareketle mücmeli üç kısma ayırmışlardır. 1. Kullanıldığı anlamda yeteri kadar yaygın olmaması (garâbet) sebebiyle mücmel olan lafızlar. Meselâ Meâric sûresinin 19. âyetinde insanın yaratılış özelliklerinden birini belirtmek üzere zikredilen "helûan" kelimesinin "sabrı kıt ve haris" mânasında kullanılması garîbdir ve kelimenin bu mânası ancak devamındaki âyetlerde yer alan, "Kendisine kötülük dokunduğunda feryat eder. Ona hayır dokunduğunda ise cimrileşir" şeklindeki açıklamadan anlaşılmalıdır. 2. Sözlük anlamı bilinmekle beraber şâirin kastettiği özel bir mânaya nakledilmesi sebebiyle mücmel hale gelen salât, zekât, hac gibi lafızlar. Meselâ "salât" kelimesi sözlükte "dua" anlamına geldiği halde dinde onunla belirli rükûn ve fiillerden oluşan bir ibadet türü kastedilmesi ve bunun açıklanma-